

ТИША. БОЯТИСЬ ЧИ НІ?

Підгорна
Валерія

АНТИМІВІР2020

ТИША. БОЯТИСЬ ЧИ НІ?

Кап-кап, кап-кап. Нарешті. Дощ. Ритмічні звуки крапель порушували тишу, яка наповнила квартиру. Тиша та була густа, застоюна і завжди супроводжувалась тьмавим освітленням та пустотою в оселі. Вона тиснула на мозок, змушуючи думати про те, про що не хочеться згадувати, що прагнеш забути.

Марта підсунула свій стілець ближче до вікна і відкрутила ролету. Лець видихнувши, вона сіла. На мить закрила очі й відкинула голову. На глибокому вдиху кілька прядок хвилястого волосся впали з чола – бодай щось сколихнуло тишу, яка вже так виснажила дівчину. Минав 32-й день карантину. День, коли прибирання в квартирі вже не було приємною оригінальністю, коли чорнобильські ліси погоріли, затухли і знову почали горіти, коли всі пересварилися стосовно того, хто шастає вулицею, а хто цього не робить? Це був день, коли Марта вже налагодила дистанційне навчання з усіма його проколами та перевагами, насміялась із руханок «Школи онлайн», вичерпала натхнення творити та випила стільки чаю, скільки не пила ніколи в житті. Вдома дівчина була сама. Мама з братиком поїхали допомагати тітці й застрягли там надовго. «Все буде добре, не переймайтесь! – весело говорила вона по телефону матері. – Мені вже 16, я справляюсь».

Проте минув час, і Марта зрозуміла, що не все добре. Зовсім не все добре. На неї напал апатія. Ютуб та Інстаграм дратували, замість приносити розслаблення, «домашка» знову перетворилась на рутину, дівчина дедалі частіше дивилась вечірні випуски новин, в яких ніколи не було нічого доброго. А коли телевізор замовкав, западала тиша. Марта не була готова до неї. Аж ніяк.

Дівчина взяла телефон. Ще не зовсім пізно, може набрати маму? Рівні гудки полилися зі слухавки. Через хвилину гудки обірвалися – абонент не відповідав. Ох, мамо, і де ж ти є, коли так потрібна?

Марта стомлено опустила гаджет і мляво почала гойдати рукою, відтягуючи зап'ясток. Зрештою її мозок хоч трохи міг відпочити. Вона слухала шум дощу і дивилася на хвилювання калюж, украй знесилена безперервним роїнням думок, що гризли, гризли, гризли... Про що були ті думки? Марта сама ледве могла дати відповідь. Вона замислилась: може невпевненість у собі? Та наче лише нещодавно раділа через вдалий малюнок та хороші оцінки. Можливо, безліч сумнівів у житті та власному майбутньому? Невідомо, може і так. А, може, це просто рутину та загальна невтішна атмосфера, яка щодня дедалі більше поглинала дівчину? Теж можливо. Факт один – щось її мучило, щось абстрактне, неясне, що наче пропалювало із середини, тиснуло, дряпало і повсякчас нагадувало про себе. І дівчина не мала жодного уявлення, як із цим боротися.

Кап-кап, кап-кап. «Піду зроблю ще чаю...», – байдуже подумала вона. Це була вже восьма чашка за вечір. Рипнув стілець – Марта встала. Взяла порожню чашку зі столу і подалася до кухні.

Шарк-шарк – шамотіли жовті шкарпетки з Аліекспрес по паркету. Кожне вікно відбивало ритм дощу: такий хаотичний і водночас такий синхронний. Приємний звук. Чайник ще гарячий. Від останнього разу минуло лише 20 хвилин. Заварка й вода налили у звичному співвідношенні. Дві ложки цукру. Цок-цок – стукала ложка по стінках чашки, вируючи напій. У Мартиній голові зринув дитячий спогад, як вона дивувалась, що в кефірі та чаї ложка звучить по-різному. Цікавий дослід. «Якщо так піде далі, буду або професійним наливачем чаю, або експертом із симфонії кефіру», – знехотя подумала Марта, зауваживши, що жарт невдалий. Надпивши трохи чаю, вона повернулася до кімнати. Знову зашамотіли шкарпетки. Ідучи, дівчина мляво подивилась на дитячі малюнки братика, які висіли то тут, то там у коридорі. Згадала його пере-

ливчастий сміх – на мить втішилась.

Далі погляд пройшовся сімейними фотографіями, що теж висіли у коридорі. Глянула на портрет покійної бабусі – згадала її ніжні руки, погляд, посмішку, і серце наповнилось теплим сумом, який дещо витіснив гризуче відчуття. Марта сіла на те саме місце біля дощового вікна і знов зітхнула. Обійнявши чашку долонями, відпила трохи чаю, відчуваючи, як тепло напою приємно зігрівало руки.

Що ж тепер робити? Подивитись фільм? А який сенс? Все одно це принесе полегшення не надовго, враження притихнуть і знову настане гнітюча тиша. Що ж робити? Марта оглянула кімнату. Уважно вдивляючись у кожну річ, дівчина чомусь подумала, що не заслужила цього всього (а наче повинна була): м'якого ліжка з теплою ковдрою, акуратних полицок, заставлених улюбленими кактусами, фікусами та милими серцю книжками. Це відчуття ще більше царапало душу. Раптом Марта усвідомила, що її ненормально тягне покінчити із цими відчуттями, із цим усім. Конкретніше – вийти у вікно.

Цього ще не вистачало! Щоб відволіктись, дівчина різко похитала головою і почала роздивлятися свою книжкову полицю. Вона по черзі пригадувала персонажів, обставини та емоції, які її супроводжували під час читання. В уяві вона знов переживала захоплюючі пригоди Персненосця Фродо та атмосферу Зелених Дахів, знов відчувала бриз, керуючи «Пілігримом», та літала просторами Ефлари. Це заняття приємно відволікало.

Погляд дівчини зупинився на товстенькій книзі з чорною твердою палітуркою. Книга стояла скраю, тож Марта могла бачити мальованого вогняного лева, що відкрито дивився зеленими очима на неї, а зверху пишався позолотою вже напівстертий напис «Хроніки Нарнії». Кутик рота дівчини піднявся в легенькій посмішці, зробивши невеличку складочку на її щоці. Найтепліші спогади були пов'язані із цією сагою. Марта пригадала, як легко читалась книга, яке піднесення дарувала. Може, перечитати? Ні! Раптом сплюндрує милі спогади.

Марта ще раз стомлено зітхнула. Настирливий черв'як повернувся і знов починав гризти її душу. Цього разу сильніше. По інерції дівчина взяла телефон і почала бездумно читати заголовки у стрічці новин. «Кількість хворих в Україні перевищила», «Скандал навколо меморіалу Бабин Яр. Що задумав російський режисер», «Немовлята у фільмі російського режисера. І до чого тут Україна», «Принц Гаррі вже не той», «Українська співачка похизувалась фігурою», «Сім заколотих собак знайшли у провулку такому-то. Жителі в шоці», «ЗНО 2020», «Топ-10 епідемій, які сколихнули світ». Останню статтю Марта вже читала. Там ішлося про найбільші епідемії, яких зазнало людство, а також наводились цитати зі свідчень очевидців. Вони емоційно тиснули на дівчину вже два дні. Марта була схильна співчувати людському горю, особливо дитячому, а там було і те, й інше. Ця стаття каменем лежала на душі. Уява малювала жахливі картини горя, розпачу та смерті.

Вона ще раз глибоко зітхнула – вже втретє за вечір. Згадавши ті свідчення, дівчина знову, вже гостріше, відчула втому та гризіння, змішані з притлумленим страхом. О, коли ж це закінчиться? Марта визирнула за вікно, зміряючи висоту.

«Який сенс цього всього? – промайнуло в її голові. – Старатися, працювати, боротися, добиватися чогось, щоб жити... А жити нащо? Старатися, щоб потім страждати від якоїсь болячки, щоб все це руйнував випадок?» Так думала вона про наболілу тему. Дивно. Ці думки були такими ясними, такими конкретними, вони відмітали всі інші, сумнівні роздуми. Проте в них було щось не Мартине. Наче їх нашіптував якийсь зовнішній чинник. Дівчина зовсім не була схильна ні до скандалів, ні до крайніх методів, які (вона знала) не вирішують проблем. Однак у цей момент вона у всьому сумнівалася, почувалася наче застрягла у мушлі, круглій з усіх боків, з якої немає виходу. А всередині темно і холодно. Вона не бачила ні кімнати, ні вазонів, ні теплового чаю. Вона стояла напівзгорблена і незмигмо дивилась у вікно.

«Покінчи з цим!» – кричав голос у голові. На очах у Марти виступили зболені сльози,

лице перекошило. «Ні! В жодному разі! Не можна!» – злякавшись самої себе, шепотіла вона. Марта ніколи такого не переживала, їй було дуже страшно. Всередині пекло, шкрябало, враз дівчині захотілося кричати. Вдома нікого немає, трохи покричати можна. Так вона й зробила – здавлено закричала. Стиснула кулаки і притулилася до підвіконня. Обличчя її вкрилося червоними барвами, з очей лились сльози, в крик виходили вся мука, страх, непевність, що зібралися у голові. Здавлений звук відлунням пройшовся по квартирі. Добре, що ніхто її в цей момент не бачив. Картинка була не приваблива.

Гризіння вщухло, поступившись спустошеності. Стало легше. Все ще схлипуючи, Марта сіла, закутавшись у ковдру. Погляд знову впав на книгу в чорній палітурці. Очі наче раділи від мальованого лева. Вона взяла книгу пороздивлятися ілюстрації, аби швидше заспокоїтись. Їх було не так вже й багато, проте вони зберігали Мартині дитячі спогади, а це – цінніше за золото. Ось смішний фавн розкидав свої пакунки, злякавшись маленької дівчинки. Яка ж це історія? А, точно! «Лев, Чаклунка та шафа». Ось ілюстрація віслюка, який тільки секунду тому був калорменським принцем. Ось дивна набурмосена істота – хитайболото на ім'я Хмуротвань. Марта гортала сторінки абияк, не дотримуючись хронології, тож наведені приклади були з різних оповідань серії. Так дівчина поступово розслаблялася, рівніше дихала, час від часу схлипуючи, стомлено, проте жадібно проглядаючи сторінки та вдихаючи аромат старої книги. Аж ось, після чергового перегортання, очі дівчини вловили темну невелику ілюстрацію. Особисто для Марти вона мала емоційний підтекст, адже читаючи цю книгу десь у восьмирічному віці, вона ревіла над зображуваним епізодом смерті Аслана, Великого Лева, до якого дівчинка вже встигла проїнятися любов'ю. На зображенні був сам Аслан, мертвий та зв'язаний. Він лежав безсило, із заплющеними очима, а праворуч та ліворуч його обіймали, оплакуючи, дівчата Сьюзен та Люсі. Читаючи книгу вперше, маленька Марта не встигла витерти очі й одна сльоза капнула на краєчок аркуша, зачепивши ілюстрацію. Чорнила потекти (не надто якісні, як з'ясувалося), і відтоді на тому місці виднілась сіра пляма розмитої косички Сьюзен, героїні твору.

Нинішня Марта провела пальцем по тому місцю, пригадуючи і той випадок, і свої переживання. Вона прочитала текст над і під малюнком, яскравіше пригадуючи тепле дитинство. Аж ось зринув несподіваний спогад, не пов'язаний з малюнком. Дівчина раптом пригадала, як у школі у тому ж віці захоплено розповідала своїй подрузі, наскільки їй сподобались «Хроніки Нарнії». Справді, тоді вона буквально жила героїчними історіями чарівної країни, персонажами та атмосферою. А подруга її запитала: «Моя мама казала, що «Хроніки Нарнії» – християнська книга. Це так?» Марта тоді збентежилась: «В сенсі?» «Ну, вона казала, що той лев – типу Ісус Христос, і все таке», – відповіла подруга. Про це маленька Марта чула вперше. Її пересмикнуло. Із Церквою були асоціації не дуже: нудний спів, годину стояти, бо так каже бабуся, священник незрозуміло говорить, погратися не можна і т.д. Щоб її улюблені «Хроніки Нарнії» були пов'язані із цим? Та нізащо! Тоді дівчинка обурилась: «Та що вона взагалі знає?!» і трохи (а можливо, і не трохи) відповіла нечемно. Потім, правда, вибачалася. З ким не буває?

Відтоді нинішня Марта про цей випадок не думала, а зараз лише мляво усміхнулася на раптовий прилив ностальгії та продовжила роздивлятися книгу. Ось знову малюнок з віслюком, ось миша Ріпічип обтрушуються від води, а ось... Стоп. Про що це? Малюнок, що привернув увагу Марти, був, як і інші, графічним і зображував трійку дітей зі спини, до яких зверталось мале ягня. А за ним на вогнищі смажилась риба. Вона пригадала – в цій частині історії Аслан зустрічав дітей у подібні маленької овечки. Її завжди дивував цей уривок. Типу, яка в цьому потреба/сенси для великого чарівного лева? У голові враз спливла асоціація – уривок з молитви, який дівчина почула краєм вуха колись давно у Церкві, що закарбувався в пам'яті немов випечений: «...щасливі ті, що на трапезу Агнця покликані...» Від цієї неясної, несподіваної думки дівчина підняла голову і насупилася. Так часто буває, коли якийсь збіг неймовірно дивує.

За вікном все ще шумів дощ. Робити було нічого. Можна було лягти спати, проте останнім часом Марта засинала погано і сон її не тишив. Тож відчуваючи, що на зміну спустошеності прийшла цікавість, вона вирішила, суто заради інтересу, загуглити. На сторінці у Вікіпедії справді було сказано, що у сазі можна віднайти християнські паралелі. Проте один аспект зацікавив Марту найбільше і змусив замислитись. Це була цитата автора, Клайва Льюїса, взята з листа до якоїсь пані Хук. Він писав: «Якщо б Аслан представляв нематеріальне божество так само, як Гігантський Відчай представляє відчай, то був би алегоричним персонажем. В дійсності ж він – винахід, який ніби дає відповідь на питання: яким міг би бути Христос, якщо б існував світ на кшталт Нарнії, і Він вирішив би втілитися, вмерти і знову воскреснути в цьому світі, як Він зробив в нашому? Це зовсім не алегорія».

У стомлених очах Марти замерехтів вогник. Її зацікавило (ба, навіть трохи здивувало) не те, що Льюїс називав Аслана прототипом Христа (цю думку вона вже чула), а те, що автор говорив про Христа як про реальність, про когось справжнього і матеріального. Раніше дівчина не замислювалась над цим. Для неї Бог був лише образом, маренням, якому тисячі людей поклонялись незрозуміло навіщо. Типу, який сенс падати ниць перед чимось абстрактним, покладати віру на це, витратити стільки часу, аби однаково не мати захисту від страшної реальності? (Знову спала на думку стаття про епідемії). Марту здивувало те, що письменник – розумна людина, судячи з творів – не може критично мислити. А може?..

Несподіваний запал відтіснив спустошеність. У роботі/русі дівчині ставало легше, тож однаково її подальші дії мали користь. Марта встала. Закутана у ковдру, пройшла коридором, звернула до шафи, яка стояла у кутку вітальні, заставленої меблями. Вона була і гардеробом, і коміркою водночас. «Я пам'ятаю, що її клали кудись сюди...», – подумала Марта, стаючи на стілець, з якого можна було дістатися верхніх полиць. Піднявши руки, дівчина випадково скинула покривало, і спину обдало прохолодою. Вона дістала картонну коробку, в якій були речі бабусі. Тієї самої, чий портрет висів у коридорі. Марта вмостилась на дивані, знову накинувши ковдру, і почала перебирати ті речі. Всі вони навіювали смуток, нагадуючи про чудову людину, яка вже ніколи не ступатиме цією багатостраждальною землею. За вікном шелестів дощ.

Зненацька трохи зблідле обличчя посерйознішало. Обережно вона вийняла червону затерту Біблію з пожовтілими сторінками і відклала все інше в бік. З яким наміром вона її розкопала? Хтозна. Можливо, їй просто стало цікаво, можливо, хотіла відволіктись, а може, щось собі довести.

Спочатку дівчина роздивилась її як слід, повертівши в руках. Востаннє вона бачила цю книгу ще чотири роки тому в замиському будиночку, де жила бабуся. Примірник не можна було зайвий раз чіпати. Красувалась Біблія у найвиднішому місці книжкової шафи. Тепер же книга покоїлась на дні картонної коробки серед інших забутих усіма речей. Час змінив усе...

Переконавшись, що примірник, хоч і старий, але не розвалиться в руках, Марта навмання відкрила його посередині.

І тут вона збентежилась. Текст був розміщений у два стовпчики, рясно всіяний цифрами, які не узгоджувались з написаним. Як згодом з'ясувала дівчина, це було зроблено з організаційних міркувань – щоб швидко знайти потрібне читання за номером. Але спочатку вона цього не знала. Другий тривожний аспект: як її читати? Із самого початку чи як захочеться? Марта не була схильна довго розбиратись, тож почала читати з першого ліпшого рядка. Це була Книга Мудрості 15.

Спочатку Марта читала без ентузіазму, намагаючись уявити і второпати суть. Форма написання була незрозумілою. По-дивному розставлені розділові знаки та цифри були розкидані то тут, то там, і лише заважали. Проте читаючи, дівчина майже не відчувала пустки і не боялась повернення того страшного голосу.

Спочатку ішлося про те, що хтось належить Богу (як це?), що радіє цьому і не хоче грішити (цікаво, сарказм). Далі розповідалося, що люди роблять дурість, служачи

ліпленим та різьбленим божкам (логічно), бо самі ж їх зробили, і нерозумно (якщо не тупо) покладати на них надію. Проте коли дівчина дійшла до слів: «Серце його – попіл! Його надія – марніша пороху, життя ж його – ганебніше від грязі!», її ставлення до тексту змінилось. Вона відчула дещо... Наче її торкалися ці слова, наче вони промовляли до неї і були призначені саме їй. Бо ж вони описували її стан. Те, чого вона не могла вилити в слова сама. Саме так вона почувалася – спопелілою, вигорілою.

Марта трохи відкрила рот і насупила брови. Вона ковзала поглядом по рядках тексту, не бажаючи відриватись, читала далі і далі, частково не розуміючи суті, частково відкриваючи щось нове. «Бо він не визнав того, який його сотворив, який вдихнув у нього творчу душу та вдмухнув у нього дух, що оживлює; але вважав, що наше життя – іграшка, і що наше буття – ярмарок для користи, бо треба, каже, звідки-небудь, навіть зі злого, зиск тягнути». «Такий краще від усіх інших знає, що грішить, виробляючи з тієї самої землі й крихкий посуд, і кумирів». «Вони бо за богів уважали всіх бовванів поганських, які не можуть користатись ні очима, щоб дивитись, ні ніздрями, щоб вдихати повітря, ні вухами, щоб чути, ні пальцями на руках, щоб дотикатись, ані ноги в них ходити не здатні». «А будши смертним, він тільки мертво робить злочинними руками. Він же вартісніший за своїх божків, бо він сам жив – вони ж – ніколи. Ба поклоняються тваринам найогиднішим, бо глупотою вони гірші від інших». Ось ще рядки, які торкалися її. Марта підняла голову. На очах знову були сльози. Обличчя видовжене у здивуванні. Проте це були не сльози болю чи відчаю. Аж ніяк. Радше, це були сльози спокійної радості. Замість тупого шкряботіння та гризіння у грудях, з'явилась приємна наповненість. Наче ти – суха земля, яка нарешті дочекалась поливу. Або після тривалого голоду в школі ласуєш маминими смаколиками. Або нарешті знайшов щось цінне, що давно загубив, і вже втратив надію знайти.

Цікаве зауваження: іноді ці читання говорили Марті більше, ніж могла передати записана кількість слів. Так, ніби уривки з Біблії давали бутон квітки, який розкривався вже в голові та серці.

Що саме вони їй говорили? Перше читання, наведене тут, – зображення Мартиних відчуттів та стану. Друге і третє – опис людей, які вважають основною цінністю матеріальну, які покладаються на саморобних, загальноприйнятих кумирів, котрі, однак, не дають відчуття справжнього щастя надовго (це можуть бути гроші чи мистецтво, і навіть інша людина). Третє читання нагадало Марті випадок, коли та намалювала уявного хлопця і мало сама в нього не закохалась. Чим більше вона про нього думала, тим більше почувалась натягнутою, розмазаною, адже він був несправжнім, «мертвим». Тож Марта подумки погодилась із суттю прочитаних слів: людина не може створити чогось, що дає повноцінне щастя та почуття життя.

Загалом дівчина згадувала сотні випадків – як з особистого досвіду, так і з почутих/ прочитаних розповідей – коли люди поклалися на те, що вважали цінним (зазвичай на вигадане ними ж або нав'язане), і що з того виходило. В голові єдиною вервицею пронеслися історії дівчат, які вмирили (психічно) через хлопця, що їх покинув, історії людей, які опинялися у психлікарнях через емоційне виснаження, отримане через велику популярність або її втрату, історії самогубств тих, хто просто не міг знайти опору, та багато інших історій. Випадків вистачало.

Марта сиділа на дивані, закутана у ковдру, наче в гніздечку і дивилась перед себе. Вона слухала шум дощу і тишу. Не ту, гнітючу, а іншу, лагідну. Дивно, за останні півгодини наче пройшло перезавантаження тиші, дощу і квартири, а може... самої Марти? Як останній ривок колишньої істерії, заворушився спогад про статтю. Ту саму, про епідемію.

«Хм, – подумала Марта, – але ж людство відновлювалось після кожної. Так, були біль, страждання і горе, проте... Здається, це залежить від того, на що ми покладаємось. А на що краще покластись?» Ці роздуми перервав легенький дотик пальцем до чогось. Між сторінками була невеличка паперова закладка. Марта зацікавлено подивилась на неї і обережно відкрила відмічену сторінку. На ній олівцем був виділений уривок:

«Не бійсь, маленьке стадо, бо вашому Отцеві вподобалося дати вам Царство. Продайте ваше майно й дайте милостиню. Зробіть собі гамани, що не старіються; невичерпний скарб на небі, де злодій приступу немає, ні міль не точить. Бо де скарб ваш, там буде і ваше серце...»

Додаток:

Муд 15

«А ти, наш Боже, добрий і вірний, довготерпеливий, що в милосерді своїм управляєш! Навіть якщо б ми й згрішили, то все одно – ми твої, знаємо твою могутність; та ми не згрішимо, бо знаємо, що до тебе належимо. Пізнати ж тебе – досконала справедливість, знати твою могутність – корінь безсмертя. Нас не звела витівка, вигадка людей, ані малярів труд безплідний – ота подоба, намазана різними фарбами, вигляд яких будить у безумних пристрасть, так що вони закохуються в бездушну подобу мертвого образу. Коханці зла, гідні й відповідних сподівань, і ті, що їх виробляють, і ті, що прагнуть їх, і ті, що вшановують. Ось гончар, що з трудом місить м'яку глину і ліпить одне за другим для нашого вжитку; з тієї ж глини виліплено і посудини, які служать для чистого вжитку, і такі, що для вжитку іншого, – всі однаково; який же одного й другого вжиток – то вже гончар вирішує. З тієї ж глини – шкода й праці – ліпить пустого бога, він, що недавно з землі постав і що небавом повернеться до неї, з якої був узятий, коли зажадають рахунку з його життя. Та йому байдуже, що мусить умерти і що життя його коротке, він таки йде наввипередки з золотарями та сріблярами, наслідує бронзівників і за славу свою вважає, що ті недійсні речі робить. Серце його – попіл! Його надія – марніша пороху, життя ж його – ганебніше грязі! Бо він не визнав того, який його сотворив, який вдихнув у нього творчу душу та вдмухнув у нього дух, що оживлює; але вважав, що наше життя – іграшка, і що наше буття – ярмарок для користи, бо треба, каже, звідки-небудь, навіть зі злого, зиск тягнути. Такий краще від усіх інших знає, що грішить, виробляючи з тієї самої землі й крихкий посуд, і кумирів. Та всі вони безглузді вельми й нещасливіші від душі немовлятка, – вороги твого народу, які його гнобили. Вони бо за богів уважали всіх бовванів поганських, які не можуть користатись ні очима, щоб дивитись, ні ніздрями, щоб вдихати повітря, ні вухами, щоб чути, ні пальцями на руках, щоб дотикатись, ані ноги в них ходити не здатні. Бо це людина їх зробила, той, у кого дух позичений, зліпив їх; нема бо чоловіка, що міг би зробити подібного собі бога. А будши смертним, він тільки мертве робить злочинними руками. Він же вартісніший за своїх божків, бо він сам жив – вони ж – ніколи. Ба поклоняються тваринам найогиднішим, бо глупотою вони гірші від інших і не мають навіть того привабливого, що буває інколи у вигляді звірів, – вони бо позбавлені й Божої похвали і благословення».